

Zdzisław Lorek

Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 21 września 1983 r. III CZP 44

Palestra 29/3-4(327-328), 79-83

1985

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

gicznie, tak jak inne zawody, korzystać z preferencji w tym zakresie.

W chwili obecnej adwokatura kształci aplikantów adwokackich i koszty kształcenia ich wynoszą w skali rocznej około 70 mln złotych. Podatek od funduszy płac wyniósłby 14 mln złotych w skali rocznej. Kwota tego rzędu umożliwi kształcenie większej liczby aplikantów, a tym samym wykonanie zaleceń Rady Państwa w tym zakresie.

Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej uprzejmie prosi o zajęcie stanowiska w przedstawionych problemach po wysłuchaniu uzupełniającej argumentacji przedstawicieli Prezydium, a nadto zwraca się o to, aby ustalenie przez Ministerstwo Finansów charakteru obciążeń podatkowych obowiązywało wszystkie organy samorządu adwokackiego jednolicie od 1 stycznia 1985 r.

2.

Program zadań z działalności Komisji d/s Współpracy z Zagranicą NRA

Na posiedzeniu Prezydium NRA w dniu 6 grudnia 1984 r. Przewodniczący Komisji d/s Współpracy z Zagranicą adw. Zbigniew Czerski przedstawił ramowy plan wizyt delegacji zagranicznych i wyjazdów adwokatury polskiej za granicę.

W roku 1985 przewiduje się zaproszenie do Polski delegacji adwokatury węgierskiej, rumuńskiej i francuskiej.

Przewiduje się wymianę bezdewizową adwokatów polskich z adwokatami jugosłowiańskimi.

W dziedzinie wymiany publikacji przewiduje się prenumeratę czasopisma wydawanego przez IBA „International Bar News- Legal Practitioner”.

Czasopisma wydawane przez adwokatury krajów socjalistycznych otrzymywać będziemy w drodze wymiany za „Palestrę”.

Zorganizowanie rewanżowego pobytu delegacji adwokatury austriackiej (czteroniedniowy pobyt dla 10 osób) postanowiono powierzyć Okręgowej Radzie Adwokackiej w Rzeszowie.

W ramach poszerzenia kontaktów zagranicznych związanych z pomocą prawną dla obywateli obu państw postanowiono nawiązać kontakt z adwokatą radziecką za pośrednictwem Iniurkollegium w Moskwie.

ORZECZNICTWO SĄDU NAJWYŻSZEGO

1.

GŁOSA

do uchwały Sądu Najwyższego
z dnia 21 września 1983 r.
III CZP 44/83 *

Teza glosowanej uchwały ma brzmienie następujące:

Postanowienie o wszczęciu postępowania wyjaśniającego na podstawie art.	34 § 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nie-
---	---

* Uchwała ta opublikowana została w OSNCP 1984, nr 4, poz. 48.

letnich (Dz. U. Nr 35, poz. 228) nie podlega zaskarżeniu w drodze zażalenia zarówno wtedy, gdy zostało ono wydane po wszczęciu postępowania, jak i wtedy,

1. W głosowanej uchwale Sąd Najwyższy rozstrzygnął trzy kwestie, bardzo doniosłe dla praktyki. Uchwała bowiem stanowi odpowiedź na trzy następujące pytania:

- czy postanowienie o wszczęciu postępowania na podstawie art. 21 § 1 u.p.n. może być wydane łącznie z postanowieniem o wszczęciu postępowania wyjaśniającego (art. 34 § 1 u.p.n.)?,
- czy postanowienie o wszczęciu postępowania wyjaśniającego podlega zaskarżeniu w drodze zażalenia?,
- czy na wydane łącznie postanowienie o wszczęciu postępowania i o wszczęciu postępowania wyjaśniającego przysługuje zażalenie?

Uchwała powyższa, jeszcze przed jej opublikowaniem, została w zasadzie w pełni zaaprobowana przez autorów Komentarza do ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich.¹ Sprawa nie jest jednak tak jednoznaczna, jak by to wynikało z uchwały i jej uzasadnienia.

Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich jest aktem prawnym regulującym w sposób kompleksowy — i nieraz nowatorski — przeciwdziałanie i ograniczanie demoralizacji i przestępczości nieletnich.² Z drugiej strony jest ona aktem prawnym trudnym, rastręczającym wiele problemów natu-

gdy zostało wydane łącznie z podlegającym zaskarżeniu postanowieniem o wszczęciu postępowania (art. 21 § 1 i § 3 wymienionej ustawy).

ry interpretacyjnej.³ Przepisy prawa materialnego przeplatają się w niej z przepisami prawa formalnego, występuje w niej wiele instytucji nowych dotychczas nie stosowanych, a także pojęcia nieostre, różnie interpretowane (jak choćby ów dyskusyjny „stopień demoralizacji”).⁴ Zasadą naczelną postępowania z nieletnimi jest dobro dziecka. Ta humanitarna idea, skonkretyzowana w art. 3 u.p.n., stanowi niejako klauzulę generalną. Obliguje ona każdy organ państwowy stosujący prawo do kierowania się dobrem nieletniego, rozumianym jako dążenie do osiągnięcia korzystnych zmian w jego osobowości. Klauzula ta zgodna jest z lansowanymi przez współczesną pedagogikę zasadami oddziaływania resocjalizującego.⁵

Powróćmy jednak do tezy głosowanej uchwały i oceńmy jej trafność.

2. Wydanie łącznie postanowienia o wszczęciu postępowania (art. 21 § 1 u.p.n.) i postanowienia o wszczęciu postępowania wyjaśniającego (art. 34 § 1 u.p.n.) jest uzasadnione. Przemawia za tym, jak to słusznie podkreśla Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały, wzgląd na ekonomię procesową i szybkość postępowania leżącą również w interesie nieletniego. Ingerencja organów wymiaru sprawiedliwości w życie dziecka, bez względu na to, co jest jej

¹ K. Grzeškowiak, A. Krukowski, W. Patulski, E. Warzocha: Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich — Komentarz, Warszawa 1984, s. 86—89, s. 113.

² Por. A. Ratajczak: Materialnoprawne problemy ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, „Państwo i Prawo” 1983, nr 2.

³ Podobnie: M. Stanowska, A. Walczak-Zochowska, K. Wierzbowski: Uwagi o profilu ustawy o postępowaniu z nieletnimi (Zagadnienia materialnoprawne i procesowe), „Państwo i Prawo” 1983, nr 6; W. Lewońska: Pierwsze refleksje, pierwsze doświadczenia, „Gazeta Prawnicza” 1984, nr 1.

⁴ Por. H. Kołakowska-Przełomiec: Postępowanie w sprawach nieletnich, „Państwo i Prawo” 1983, nr 6; W. Stojanowska, T. Prażanowska: Oblicza demoralizacji nieletnich, „Gazeta Prawnicza” 1984, nr 6.

⁵ Por. np.: Cz. Czaporów: Wychowanie resocjalizujące, Warszawa 1978, s. 11—12; O. Lipkowski: Resocjalizacja, Warszawa 1980, s. 254—261; Cz. Czaporów, S. Jedlewski: Pedagogika resocjalizacyjna, Warszawa 1971, s. 281—284.

przyczyną, stanowi często dla nieletniego sytuację traumatyzującą, stygmatyzację w gronie rówieśników i krewnych z jej wszystkimi pochodnymi.

Uchwała Sądu Najwyższego podjęta została na tle stanu faktycznego polegającego na złożeniu przez matkę nieletniego zażalenia na postanowienie sędziego rodzinnego o wszczęciu postępowania i wszczęciu postępowania wyjaśniającego.

„Postanowienie o wszczęciu postępowania wyjaśniającego tym się różni od postanowienia, o którym mowa w art. 21 § 1, że może ono być wydane jedynie w tym wypadku, gdy zebrany w sprawie materiał pozwala na zidentyfikowanie osoby, której postępowanie dotyczy, oraz na określenie przedmiotu tego postępowania”.⁶ Wynika stąd, że postanowienie o wszczęciu postępowania wyjaśniającego w stosunku do postanowienia o wszczęciu postępowania stanowi przeobrażenie postępowania przygotowawczego „w sprawie” w postępowanie „przeciwko osobie”.⁷ Postanowienie z art. 21 § 1 u.p.n. jest jakoby surrogatem postanowienia z art. 257 k.p.k., natomiast postanowienie z art. 34 § 1 u.p.n. znajduje swój odpowiednik w art. 269 § 1 k.p.k. Nadmienić należy, że kodeks postępowania karnego nie przewiduje środków zaskarżenia na postanowienie wydane zarówno w trybie art. 257 jak i w trybie art. 269 k.p.k. Jednakże wszelka analogia jest tu zbytyczna i szkodliwa. Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich — ze względu na specyfikę przedmiotu regulacji — jest aktem prawnym autonomicznym, z własnymi zasadami postępowania, a przepisy k.p.k. mogą być stosowane jedynie posiłkowo w wypadkach taksatywnie wymienionych w przepisach teże ustawy.

Jak wynika z uzasadnienia uchwały, wypadki łącznego wydawania posta-

nowień z art. 21 § 1 u.p.n. i art. 34 § 1 u.p.n. nie będą należały do rzadkości. W praktyce najczęściej wszczyta się postępowanie wtedy, gdy konkretny nieletni wykazuje przejawy demoralizacji albo dopuści się czynu karalnego (art. 34 § 1 u.p.n.). W tych sytuacjach wydaje się łączne postanowienie o wszczęciu postępowania (art. 21 § 1 u.p.n.) i o wszczęciu postępowania wyjaśniającego (art. 34 § 1 u.p.n.). Wypadki wszczęcia postępowania wyłącznie z art. 21 u.p.n. należą do rzadkości. Zachodzą one wtedy, gdy popełniono czyn karalny oraz gdy zachodzi prawdopodobieństwo, że sprawcą czynu jest (są) nieletni. Trudno sobie natomiast wyobrazić wszczęcie postępowania z art. 21 § 1 u.p.n. wtedy, gdy zachodzi podejrzenie istnienia tylko pozostałych okoliczności określonych w art. 2 u.p.n., tzn. gdy występują wyłącznie przejawy demoralizacji. Przejawy demoralizacji są bowiem cechą charakterystyczną postępowania (zaniechania) określonych osób.

Biorąc pod uwagę praktykę, tezę Sądu Najwyższego o możliwości łącznego wydania postanowień z art. 21 § 1 u.p.n. i art. 34 § 1 u.p.n. uznać należy za w pełni uzasadnioną.

3. Nie sposób także nie zgodzić się ze stanowiskiem Sądu Najwyższego, że postanowienie o wszczęciu postępowania wyjaśniającego — odmiennie niż postanowienie o wszczęciu postępowania — nie jest zaskarżalne. Wskazuje na to wykładnia werbalna przepisów u.p.n., wyczerpująco przedstawiona w uzasadnieniu głosowanej uchwały.

Na marginesie niniejszego stwierdzenia należałoby poczynić jedną tylko uwagę. Otóż ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich przewiduje możliwość złożenia zażalenia na postanowienie o wszczęciu postępowania, natomiast pozbawia strony możliwości za-

⁶ Komentarz do u.p.n., jw., (przyp. 1), s. 113.

⁷ J. Bafla, J. Bednarzak, M. Flemming, S. Kalinowski, H. Kempisty, M. Siewierski: Kodeks postępowania karnego — Komentarz, Warszawa 1976, s. 363.

skarżenia postanowienia o wszczęciu postępowania wyjaśniającego. Postanowienie o wszczęciu postępowania wyjaśniającego (art. 21 § 1) bardziej wkracza w sferę praw jednostki niż postanowienie o wszczęciu postępowania (art. 34 § 1). Stąd też wydaje się, że przyznanie prawa do złożenia zażalenia na postanowienie z art. 21 § 1 u.p.n. i pozbawienie stron, a szczególnie nieletniego lub jego rodziców (opiekunów) możliwości zaskarżenia w drodze zażalenia postanowienia z art. 34 § 1 u.p.n. w kontekście art. 3 u.p.n. — stanowi niekonsekwencję ustawodawcy. Bardziej korzystną rzeczą dla interesów nieletniego i jego rodziców (opiekunów) byłoby przyznanie możliwości złożenia zażalenia na postanowienie konkretyzujące osobę nieletniego i okoliczności przemawiające za wszczęciem postępowania aniżeli przyznanie możliwości złożenia odwołania od postanowienia o wszczęciu wstępnych czynności mających na celu ustalenie danych określonych w art. 2 u.p.n. Natomiast całkowicie niecelowe byłoby umożliwienie zaskarżalności postanowień z art. 21 § 1 u.p.n. i art. 34 § 1 u.p.n.

4. Trudno natomiast zgodzić się ze stwierdzeniem zawartym w glosowanej uchwale, jakoby postanowienie o wszczęciu postępowania wydane łącznie z postanowieniem o wszczęciu postępowania wyjaśniającego nie podlegało zaskarżeniu w drodze zażalenia. Łączne wydanie postanowienia z art. 21 § 1 u.p.n. i postanowienia o wszczęciu postępowania wyjaśniającego z art. 34 § 1 u.p.n. nie może pozbawić stron, a szczególnie nieletniego i jego rodziców (opiekunów), uprawnień z art. 21 § 3 cytowanej ustawy. Praktyka taka, moim zdaniem, stanowi działanie *contra legem*. Sąd w uzasadnieniu glosowanej uchwały wyraźnie podkreśla

odrębność postanowienia o wszczęciu postępowania (art. 21 § 1 u.p.n.) i odrębność postępowania o wszczęciu postępowania wyjaśniającego (art. 34 § 1 u.p.n.).

Zgodnie z art. 21 § 3 u.p.n. na postanowienie o wszczęciu postępowania przysługuje zażalenie. Przeprowadzona w uzasadnieniu uchwały przez Sąd Najwyższy analiza przepisów ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich wykazuje brak normy przewidującej możliwość zaskarżenia postanowienia o wszczęciu postępowania wyjaśniającego. W tej sytuacji całkiem niezrozumiałe wydaje się stanowisko Sądu Najwyższego, wynikające pośrednio z tezy glosowanej uchwały i jej uzasadnienia, jakoby na postanowienie z art. 21 § 1 u.p.n. wydane łącznie z postanowieniem z art. 34 § 1 u.p.n. zażalenie nie przysługiwało. Przy tego rodzaju wykładni przepisów wyłącznie od woli sędziego rodzinnego zależałoby, czy strona uzyska prawo odwołania się od tego postanowienia, czy też nie; wydanie łącznie obydwóch postanowień odbierałoby stronom prawo do złożenia środka odwoławczego.⁸ Niewątpliwie, tak istotne względy ekonomii procesowej także nie mogą pozbawić stron uprawnień przysługujących im z mocy ustawy.⁹

Nieletni, przeciwko któremu wydano łącznie postanowienie na podstawie art. 21 § 1 u.p.n. i art. 34 § 1 u.p.n., w świetle glosowanej uchwały będzie się zawsze znajdował w gorszej sytuacji prawnej niż nieletni, przeciwko któremu najpierw wydano postanowienie na podstawie art. 21 § 1 u.p.n., a dopiero później — na podstawie art. 34 § 1 u.p.n., zostanie on bowiem pozbawiony możliwości odwołania się od niesłusznego, jego zdaniem, orzeczenia.

Jak zaznaczono wyżej, wypadki łącznego wydawania postanowień z art. 21

⁸ A. Strzembosz: Glosa do uchwały SN z 21.IX.1983 r. III CZP 44/83, „Państwo i Prawo” 1984, nr 9.

⁹ Podobnie S. Dalka: Glosa do uchwały SN z dnia 21.IX.1983 r. III CZP 44/83, „Nowe Prawo” 1984, nr 6.

§ 1 u.p.n. i art. 34 § 1 u.p.n. w praktyce nie będą należały (i nie należą) do rzadkości.

Poczyniona w glosowanej uchwale przez Sąd Najwyższy interpretacja przepisów u.p.n. oznacza uszczuplenie uprawnień, którymi tak szczerze obdarzył strony, a szczególnie nieletniego i jego rodziców (opiekunów), ten akt

prawny. Na straży tych uprawnień powinna stać wykładnia celowościowa, zgodna z duchem nowej kodyfikacji. Wydaje się, że wymagań tych nie spełnia wyjaśnienie przepisów poczynione przez Sąd Najwyższy w glosowanej uchwale.

Zdzisław Lorek

2.

GŁOSA

**do uchwały Sądu Najwyższego
Izba Cywilna i Administracyjna
z dnia 28 listopada 1983 r.
III CZP 59/83 ***

Teza glosowanej uchwały ma brzmienie następujące:

Żądanie rozwodu przez stronę pozwaną (art. 439 k.p.c.) wyłącza odpowie-

1. Sąd Najwyższy udzielił w trybie art. 391 k.p.c. takiej właśnie odpowiedzi na następujące pytanie prawne Sądu Wojewódzkiego w S.: „Czy w sprawie o rozwód powód może po posiedzeniu pojednawczym, które do pojednania nie doprowadziło, lecz przed rozprawą cofnąć skutecznie pozew, mimo tego że pozwana w odpowiedzi na pozew żądała również orzeczenia rozwodu”. Wobec sformułowania powyższej tezy Sądu Najwyższego trzeba zaznaczyć, że ta odpowiedź jest negatywna, przyjmując jednocześnie, że zamiast określenia „odpowiedzialność” powinno być użyte — oczywiście — słowo „dopuszczalność”. Jest to bowiem oczywista pomyłka drukarska, w przeciwnym bowiem razie teza ta byłaby niezrozumiała i kłóciłaby się z treścią uzasadnienia uchwały. Po tym sprostowaniu można przyjąć, że wymieniona uchwała Sądu Najwyższego jest prawidłowa i zasługuje na pełną aprobatę. Wydawać by się przy tym mogło, że takie rozstrzygnięcie jest oczy-

działność ** umorzenia postępowania na skutek cofnięcia pozwu.

wiste i nie wymaga żadnego szerszego omówienia w glosie.

Jednakże sam fakt pojawienia się takich wątpliwości w praktyce jurysdykcyjnej sądu wojewódzkiego oraz konieczność przypomnienia przy okazji orzecznictwa Sądu Najwyższego w tej materii zmusza do zastanowienia się, czy nie zaważyły tutaj rozbieżności w poglądach przedstawicieli polskiej doktryny procesowej na temat tego, co jest przedmiotem procesu cywilnego, a mianowicie: czy roszczenie materialnoprawne, stosunek cywilnoprawny, sytuacja cywilnoprawna itp., czy raczej „roszczenie procesowe” w jego różnorodnych odmianach? Są to, oczywiście, bardzo uproszczone ilustracje różnych koncepcji przedmiotu procesu.

Zanim jednak zajmę się tą kwestią, mającą głównie związek z kwalifikowanym cofnięciem pozwu wraz ze zrzeczeniem się roszczenia, który w tym konkretnym wypadku można analizować tylko w znaczeniu hipotetycznym, chciałbym rozważyć przede wszystkim

* Teza wraz z uzasadnieniem uchwały opublikowana została w OSNCP 1984, nr 6, poz. 96.

** Oczywiście błąd drukarski. Powinno być: „dopuszczalność”.